

PARTIDELE ȘI ALEGERILE ÎN ROMÂNIA. ASPECTE ALE DEMOCRATIZĂRII POSTCOMUNISTE

LORENA PĂVĂLAN STUPARU

Abstract: *The Romanian political experience of the last decade proves that the understanding and the practice of democracy in postcommunist countries requires the improvement of the electoral system, which offers the frame for the citizen political participation. For leaders and voters alike, the way to sustain candidates to be elected and thus the meaning of the democratic consolidation involve the growth of strong political parties.*

Keywords: *democratic consolidation, political parties, electoral system, leader, candidate, citizen.*

Înțelegerea sensului democrației în țările postcomuniste se reflectă atât în modul în care cetățenii își votează conducătorii, cât și în acela în care se prezintă candidații pe parcursul competiției și la capătul acesteia, respectând sau sfidând regulile concurenței între partide ce aspiră deopotrivă la guvernare, iar aceste fapte politice exprimă nivelul de democratizare al unui regim și mai ales nivelul de cultură civică al membrilor societății.

Cum în logica consolidării democratice ceea ce contează cel mai mult sunt tendințele, adică acei vectori intenționali pe direcția cărora se regăsesc comportamente, atitudini și concepții noi ce indică un punct (mai mult sau mai puțin conștientizat și teoretizat) al aspirației socio-culturale, nu atât prezența la urne în număr cât mai mare a cetățenilor este importantă¹, cât mai ales opțiunea politică și străduința aleșilor de a onora încrederea celor care i-au votat. În legătură cu consolidarea suportului popular al sistemelor democratice, Richard Ross afirma că acesta este „un proces care poate lua o decadă sau mai mult, aşa cum s-a întâmplat în Germania după al doilea război mondial și în Spania după moartea lui Francisco Franco“. Dar „atitudinile politice reflectă deopotrivă circumstanțele curente și așteptările privind viitorul“. De aceea, „un nou regim se consolidează atunci când poporul îl acceptă drept singurul sistem sau guvern pe care așteaptă să îl aibă în viitor“, iar „un regim consolidat, fie el democratic sau ne-democratic, poate fi descris ca fiind în echilibru atâta timp cât răspunsul cetățenilor săi este consistent cu instituțiile pe care elitele țării le oferă“².

Având în vedere acest model, putem spune că este consolidat actualul regim democratic din România? Există în România o cultură a susținerii noului regim? Face aceasta parte din atitudinea civică a fiecărui cetățean responsabil al statului, sau din cultura politică pe care o împărtășește tot poporul? Dar cine este „poporul“, acest cuvânt în jurul căruia gravitează definițiile democrației, pentru că „el“ este acela care votează, delegându-și propria putere și legitimând-o pe a celor în care, teoretic, se regăsesc alegătorii tocmai pentru că le exprimă cel mai bine propriile posibilități de construcție politică?

Întrucât prima întrebare face corp comun cu obiectul acestui studiu, situându-se, cumva, la „gradul zero“ al cercetării, voi răspunde, utilizând voci autorizate, în ordine „descrescătoare“, începând cu ultima întrebare.

Luând ca punct de plecare formula „poporul nu poate hotărî înainte ca cineva să hotărască cine este de fapt poporul“ (Sir Ivor Jennings, citat de Olivier Beaud în *La puissance de l'État*), într-un studiu prezentat la un coloviu internațional organizat în martie 2001 de Grupul de Analiză Socio-Politică a țărilor din Europa centrală și de est din cadrul Universității Libere din Bruxelles, Daniel Barbu comentează că „din punct de vedere juridic, și mai ales din perspectiva dreptului electoral, popoarele nu există în mod natural. Legislatorii sunt cei care stabilesc întotdeauna cine face parte din popor, precum și condițiile de manifestare legală a voinței acestuia; ei acționează astfel în scopul de a legitima propria lor putere. De aceea, construcția politico-juridică a poporului reprezintă nu doar o operațiune ce precedă exercițiul democratic, ci însăși finalitatea acestui exercițiu“³.

Încă din 1929, în eseul *Esența și valoarea democrației* Hans Kelsen mergea și mai departe, afirmând că „poporul, ca un ansamblu de indivizi, este o irealitate pe plan sociologic și o ficțiune pe plan ideologic“. Mai mult decât atât, ca o democrație să devină nu numai posibilă, dar și reală, trebuie să se renunțe la „ideea suveranității populare“, nu altceva decât un „principiu al totalității“, iar această renunțare să fie însoțită de acceptarea „principiului majoritar, prin care majoritatea absolută, și nu cea calificată, ia deciziile“. Și aceasta pur și simplu pentru că „Prin exercițiul puterii delegate, «guvernarea pentru popor» poate duce la autocratie; în realitate, există aceeași ordine juridică statală la care sunt supuse persoanele și voința majorității e cea care devine voința poporului. În fine, democrația nu poate rămâne ancorată la vechea funcție de reprezentare care consideră membrii parlamentului ca aleși de popor“⁴.

Propriu-zis, Kelsen susține că „democrația modernă se întemeiază în întreagime pe partidele politice“, „care grupează oameni de aceeași opinie, pentru a le garanta o influență asupra gestionării afacerilor publice“ și cărora, prin constituție, li se conferă „funcția de organe ale formării voinței statului“. Astfel, în societățile moderne democrația este parlamentară, iar „voința generală este formată de o majoritate de cetățeni aleși de majoritatea titularilor drepturilor publice“⁵.

Așadar, în statul modern între popor (fie el ficțiune etnică sau marea masă a cetățenilor) și democrație se află un domeniu întemeiat pe principiul reprezen-

tativității care se manifestă în sistemele electorale adoptate prin diverse legi, în regim lent sau de urgență, sisteme grație cărora oameni cu afinități comune grupei în partide pot candida, pe liste sau individual, la funcții parlamentare și implicit guvernamentale, sau la funcția supremă de conducere. Parcurgerea acestui domeniu asigură recunoașterea identității politice democratice a „poporului”, după cum arată și Daniel Barbu: „Poporul nu ajunge să se cunoască pe sine, în identitatea politică cu el însuși ce se numește voință generală, decât prin intermediul procesului de reprezentare. Paradoxul hobbesian al reprezentării rezidă în disparația imediată a corpului politic în chiar momentul unificării sale într-un corp reprezentativ. În formularea teologică a lui Carl Schmitt, reprezentarea creează premisele necesare pentru ca poporul să fie în același timp absent și prezent”⁶.

Iar în expresia non-teologică a lui Daniel Barbu ce rezonează, peste timp, cu aceea a lui Kelsen, când spunem că poporul votează într-o țară postcomunistă, unde au fost create dreptul și legile electorale înaintea consultării populare, constatăm de fapt apariția unui suport popular mai curând al „partitocrației”⁷, decât al democratiei: „Partitocrația este probabil destinația politică inevitabilă a postcomunismului, în măsura în care are meritul de a valorifica în context democratic o trăsătură moștenită de la partidul unic. Procesul de democratizare în Europa centrală și de est nu face decât să adauge principiile competiției partizane și contestării unui sistem care era deja întemeiat pe o largă participare politică mediată partizan”⁸.

Și aceasta pentru că sistemul reprezentării proporționale preferat în Europa centrală și de Est, tradus ca „mediatizare a reprezentării de către partide” are un efect limitativ asupra caracterului „democratic” al scrutinului, deoarece „Scrutinul de listă fără vot preferențial la care au recurs majoritatea țărilor postcomuniste oferă structurilor de partid o influență covârșitoare asupra desfășurării procesului electoral”. Aceste condiții și criterii de exercitare a votului favorizează revenirea centralismului de partid („democratic”, de bună seamă, de la care se revendica și Partidul Comunist Român), prin „multiplicarea partidelor de tip leninist, dotate cu o conducere autoritară și având militanți disciplinați, partide în cadrul cărora decizia este luată la vârf și transmisă nivelurilor inferioare”. Partidele ce nu respectă această logică organizațională devin marginale și la un moment dat ies din jocul politic, aşa cum s-a întâmplat în România cu Partidul Național Tânăresc Creștin-Democrat și cu Partidul Național Liberal după alegerile generale din 2000: „În mod concret, scrutinul proporțional tinde să înlocuiască democrația reprezentativă printr-o democrație a partidelor”⁹.

Pentru a înțelege modul de funcționare al regimului politic românesc postcomunist¹⁰, într-un studiu prezentat la coloanul internațional mai sus pomenit, Cristian Preda pornește de la analiza sistemului electoral și a influenței sale asupra relațiilor partizane, având drept suport teoretic lucrarea lui Arend Lijphart, *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, după cum autorul însuși mărturisește. Potrivit acestei cercetări,

unul din modurile în care se exprimă trăsăturile limitatei experiențe politice românești este scrutinul legislativ, „organizat pe baza reprezentării proporționale (RP), cu un prag electoral explicit, în circumscriptii plurinominale și cu un mecanism de distribuire a mandatelor de tip d'Hondt”¹¹. Cum însă „limitată și contradictorie, experiența democratică românească se vădește a fi exemplară pentru neputința sa de a realiza logica reprezentativității moderne”¹², „sistemul politico-electoral românesc trebuie (...) descris în termeni de efect pervers: conceput juridic vorbind ca un sistem de reprezentare proporțională, dispozitivul electoral românesc produce cele mai importante efecte majoritare cunoscute până acum”; drept pentru care, consideră autorul, cei care începând din 1999 susțin reforma electorală „nu au înțeles că sistemul actual produce deja efectele scrutinului dorit și că o parte din rezultatele nefaste ale politicii pe care ei o resping sunt urmările naturale ale unui astfel de sistem”¹³. Este un punct de vedere dur, dar totodată realist asupra influenței sistemului electoral asupra politicii făcute de partide, sau a „partitocrației”.

De aceea, când intr-un fel oarecum aprioric, un autor (cum ar fi Richard Ross) din exteriorul fostului lagăr socialist se întreabă retoric și își dă răspunsuri afectate de suficiență, observațiile lui cu caracter general devin dificil prizabile de către un cititor care cunoaște complexitatea situației dinaintea, din timpul și de după campaniile electorale și alegerile locale și generale dintr-o țară est-europeană cum ar fi România, din timpul unui an electoral cum ar fi acesta, 2008, din unghiul unor „teoreme”, inaplicabile, totuși, situației: „Cum evaluează acum regimul lor postcomunist, aceia născuți într-un regim comunist? Pentru deplina suștinere a democrației, poporul trebuie să învețe de fapt ce înseamnă democrația în practică. E nevoie ca liderii neexperimentați să înțeleagă faptul că a guverna este ceva diferit de a conduce manifestații de protest, este necesar ca cetățenii să afle care dintre speranțele și temerile lor pot fi justificate. (...) În Europa Estică și Centrală, politicienii s-au adaptat repede la competiția electorală, iar cetățenii și-au folosit dreptul de a vota pentru a-i da afară de la guvernare pe oamenii zilei. Dorința de „reîntoarcere în Europa” a fost complementară respingerii regulii sovietice”¹⁴. Într-adevăr, aceste din urmă aspecte au fost de la bun început afirmate în practica politică românească, dar dincolo de nivelul „poporului”, interogațiile asupra democrației românești țintesc modalitățile în care sunt puse în circulație valori sau non-valori politice, prin sistemul electoral ce favorizează anumite partide și le defavorizează pe altele după criterii ce au toate aparentele arbitrului.

În literatura de specialitate există și viziuni total inadecvate, cel puțin pentru România, după părerea mea, modului real de selecție a deținătorilor puterii, precum în *Capitalism fără capitaliști* a cărei primă „teză” sună în felul următor: „Societatea postcomunistă poate fi descrisă ca o structură socială unică în care capitalul cultural este sursa principală de putere, prestigiu și privilegii (s.m.). Deținerea capitalului economic aranjează actorii numai în cadrul ierarhiei sociale, iar preschimbarea fostului capital politic în acumulare privată este mai de-

grabă exceptia decât regula. Într-adevăr, preschimbarea fostelor privilegii comuniste în echivalente postcomuniste are loc numai atunci când actorii se află în posesia formei potrivite de capital pentru a putea face această preschimbare. Astfel, cei care au fost în vîrful ierarhiei sociale în timpul socialismului de stat pot să rămână acolo numai dacă sunt capabili să procedeze la o ajustare a traectoriei care, în actuala conjunctură, presupune că sunt înzestrăți cu capital cultural. Prin contrast, aceia care s-au bazat exclusiv pe capitalul politic din perioada comunistă, mult devalorizat acum, nu sunt apti să preschimbe acest capital în ceva de valoare și sunt supuși unui proces de mobilitate descendentală¹⁵.

Putem spune că legăturile României cu această frumoasă utopie sunt cel puțin vagi. Țara „combinățiilor de interese care nu au nimic de-a face cu viitorul țării“ (Crin Antonescu, la un post de televiziune, după alegerile din 30 noiembrie 2008), în care luptătorul anticomunist Vasile Paraschiv a refuzat distincția Steaua Romaniei în grad de cavaler, pe care i-o înmânase președintele Traian Băsescu, menționând că refuză primirea acesteia „de la un comunist la fel ca toți ceilalți care ne-au condus țara de la Revoluție“, împotriva cărora cel decorat susține că a luptat din 1968 — se sustrage încă idealurilor culturale. „Eu vreau dreptatea și adevărul pentru întregul nostru popor, adică exact ceea ce ați promis dumneavoastră poporului nostru în noiembrie 2004 și care pe mine m-a atras ca un magnet, dar din nefericire nu v-ați respectat promisiunea făcută, m-ați mințit și m-ați îndus în eroare și pe mine și întregul nostru popor cu promisiuni pe care nu vi le-ați respectat niciodată“¹⁶, i-a spus Vasile Paraschiv, la microfon, președintelui Băsescu.

Dincolo de neclaritățile legate de personajul care refuză ceva venit din partea șefului statului în cadrul unui moment festiv ce sugerează, într-un fel, consolidarea regimului democratic postcomunist din România, acest exemplu ilustrează situația descrisă de Daniel Barbu în studiul deja citat, în termenii a ceea ce am putea numi *malentendu*-urile electoratului și ale aleșilor: „În momentul chemării la urne, când se produce simultan decesul și renășterea sa politică, poporul are dreptul de a se însela asupra persoanelor pe care le votează și asupra opțiunilor pe care le face. Au însă reprezentanții astfel desemnați ai cetățenilor dreptul de a se însela asupra identității politice a propriului popor? Erorile de apreciere ale poporului aparțin categoriei *ignoranței invincibile*: în cadrul normativ care-i este impus, poporul poate lua un animal politic drept ceea ce nu este. Și atâtă timp cât respectă regulile „vânătorii“ electorale, poporul suveran nu trebuie să-și justifice confuziile și greșelile. Acest privilegiu este însă refuzat corpului reprezentativ, a cărui ignoranță se cucine să fie întotdeauna vincibilă“¹⁷.

Rezultatele recentelor alegeri parlamentare desfășurate în România pe data de 30 noiembrie 2008 în sistemul electoral al votului uninominal confirmă „legea lui Duverger“ privind influența sistemului electoral asupra numărului de partide¹⁸.

Astfel, pe 2 decembrie, după ce numărătoarea voturilor se încheiască, urmând ca negocierile între partide să-l desemneze pe primul ministru și să decidă asupra

componenței guvernului, PSD se clasa pe primul loc, cu un ușor avans față de PD-L, după centralizare, în seara zilei de 1 decembrie (când Biroul Electoral Central a anunțat că social-democrații conduc cu un procent în fața PD-L).

Chiar dacă aveau mai puține mandate, democrat-liberalii s-au dus la Cotroceni, dar nu pentru începerea negocierilor, după cum a precizat liderul PD-L Adriean Videanu, iar liderii PSD au vorbit de „alchimia și relațiile personale“ care pot dicta viitoarea majoritate parlamentară, cu trimitere la PNL, „al treilea plasat, dar cel mai intens curtat“, după cum titra ziarul *Gardianul*.

În detaliu, pe 1 Decembrie 2008, lucrurile stăteau astfel: După numărarea voturilor din 92,73% din secțiile de votare, Alianța PSD+PC conducea în opțiunile electoratului cu aproape un procent în fața PD-L, în timp ce PNL se menținea la aproximativ 18% atât la Camera Deputaților, cât și la Senat. Fiind pe primul loc, potrivit datelor furnizate de Biroul Electoral Central (BEC), Alianța PSD+PC a obținut pentru Camera Deputaților 2.114.501 de voturi și 2.177.963 de voturi pentru Senat. În procente aceasta înseamnă 33% la Camera Deputaților și respectiv 33,99 % la Senat.

Partidul Democrat-Liberal a obținut 2.086.714 de voturi pentru Camera Deputaților (32,57%) și 2.165.419 de voturi (33,79%) pentru Senat. Partidul Național Liberal (PNL) a obținut 1.173.838 (18,32%) de voturi pentru Camera Deputaților și 1.184.794 de voturi, reprezentând 18,49%, pentru Senat. Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR) a fost votată de 403.024 de simpatizanți, adică 6,29% pentru deputați și a obținut 419.015 voturi pentru reprezentarea în Senat, adică 6,54%, arată BEC.

Partidul România Mare (PRM) a fost votat pentru Camera Deputaților de 203.582 cetăteni (3,17%) și de 230.243 (3,59%) pentru Senat. Partidul Noua Generație (PNG) a obținut 146.723 voturi pentru deputați și 164.005 voturi pentru Senat, ceea ce reprezintă 2,29, respectiv 2,55 procente. Aceste două formațiuni nu au trecut pragul electoral pentru a intra în Parlament, în urma rezultatelor partiale ale BEC.¹⁹

Dar cum se distribuie mandatele în noul sistem?

Atunci când electoratul alege un candidat în locul unei liste, pentru situația în care, de exemplu, un candidat nu obține 50% plus unu din voturile din colegiu, repartizarea mandatelor se va face în funcție de procentajul fiecărui partid obținut la nivel național, explica *NewsIn*.

Alegătorii primesc câte două buletine de vot, unul pentru Senat, celălalt pentru Camera Deputaților. În ele figurează, individual, fiecare candidat înscris în cursa electorală în colegiul respectiv. Pentru ca un buletin să fie valabil, alegătorul trebuie să stampileze un chenar în care este numele candidatului pe care îl preferă. Pentru fiecare colegiu este alocat un singur mandat de deputat sau senator. Colegiile sunt desenate astfel încât să respecte normele de reprezentare — 70.000 de locuitori pentru un deputat și 160.000 de locuitori pentru un senator —, dar este permisă și o marjă de abatere de la această normă, de până la 30%.

În Parlamentul votat astfel nu pot intra decât reprezentanți ai partidelor care depășesc pragul electoral, sau candidații independenți care obțin cel puțin jumătate plus unu din numărul voturilor exprimate în colegiul în care candidează. Pentru partide rămâne în vigoare pragul electoral de minimum 5% din voturile valabil exprimate la nivel național. În cazul alianței între două partide, pragul ajunge la 8%, iar procentul crește cu un punct pentru fiecare partid în plus, fără a putea depăși însă 10%.

Există și un prag electoral alternativ, un partid putând accede în Parlament dacă reprezentanții săi obțin mandate, cu 50% plus unu din voturi, în minimum șase colegii de deputați și trei de senatori. În această eventualitate, partidul respectiv poate fi reprezentat în Parlament chiar dacă, la nivel național, nu a obținut 5% din voturi.

Chiar dacă parlamentarii sunt aleși uninominal, repartizarea mandatelor trebuie să respecte o cerință caracteristică sistemelor de vot proporționale, și anume ca ponderea în Parlament a partidelor ce depășesc pragul electoral să corespundă procentajului obținut de fiecare partid în opțiunile electoratului, la nivel național. Din acest motiv, repartizarea mandatelor și desemnarea câștigătorilor în fiecare colegiu are loc în trei etape. În prima etapă sunt repartizate mandatele pentru candidații care au obținut jumătate plus unu din numărul voturilor exprimate într-un colegiu. Ei vor fi siguri că vor deveni parlamentari, cu condiția ca și partidul lor să depășească pragul electoral.

În a doua etapă, birourile electorale județene (sau de circumscripție, deoarece fiecare județ se constituie într-o circumscripție) stabilesc un coeficient electoral al județului respectiv. Coeficientul se stabilește prin împărțirea numărului total de voturi valabil exprimate într-un județ la numărul de mandate de senator sau de deputat care revin județului respectiv. Apoi numărul de voturi obținute, în respectiva circumscripție, de către fiecare partid ce a depășit pragul electoral se împarte la coeficientul electoral al județului. Partea întreagă, nerotunjită, a călului acestei împărțiri reprezintă numărul de mandate obținute de fiecare partid la nivelul Birourilor Electorale Județene, însă acesta nu poate stabili în care colegii a câștigat un anumit partid mandatele respective.

A treia etapă de repartizare a mandatelor se desfășoară la nivelul Biroului Electoral Central. La BEC sunt trimise atât situația cu mandatele rămase nerepartizate, precum și voturile rămase, inferioare coeficientului electoral din fiecare circumscripție. Pentru repartizarea între partide a celorlalte mandate se folosește metoda d'Hondt (a se vedea Aristide Cioabă, *op. cit.*) de atribuire a acestor mandate într-un sistem electoral proporțional. Această metodă a fost folosită și până în 2004, la votul pe listă. În urma aplicării acestor operații matematice, se împart între partide și mandatele rămase nerepartizate de către birourile electorale de circumscripție.

În cadrul acestui proces este nevoie de stabilirea unui repartitor de circumscripție care arată în ce județ va primi mandatele un partid sau altul. Nu este exclus ca un partid să nu primească nici un mandat într-un județ, dar voturile

obținute de candidații săi vor putea fi utilizate într-un alt județ, dar și pentru alți candidați. Această situație apare ca urmare a necesității respectării principiului proporționalității.

După ce s-a stabilit către ce partide vor merge mandatele din fiecare județ, procesul este finalizat prin desemnarea candidaților câștigători. Se calculează raportul dintre numărul de voturi obținut de fiecare candidat în colegiul său și coeficientul electoral al județului. Aceste raporturi se așează în ordine descrescătoare, iar desemnarea câștigătorilor se face în funcție de acest clasament. Cu două condiții: să nu se acorde mai mult de un mandat într-un colegiu și să se respecte repartizarea mandatelor pe partide, stabilită anterior. Datorită acestor condiții, este posibil ca un candidat care a obținut cel mai mare număr de voturi într-un colegiu să piardă postul de parlamentar în favoarea celui de pe locul 2 sau chiar 3. În plus, vor fi avantajați candidații din colegiile mai mari deoarece ei pot obține o cifră mai mare a raportului dintre numărul de voturi obținute și coeficientul electoral al județului.

În continuare, minoritățile naționale vor putea fi reprezentate în Parlament, chiar și în condițiile introducerii votului uninominal. Organizațiilor minorităților naționale li se aplică un coeficient electoral obținut prin numărului de voturi valabil exprimate la nivel național la numărul total de mandate pus în joc. Dacă o organizație a minorităților obține peste 10% din acest coeficient, va avea dreptul la un mandat de deputat. Mandatul respectiv va fi atribuit celui care a obținut cel mai mare număr de voturi dintre toți candidații organizației respective.²⁰

Și toate acestea, după o campanie în care nu au lipsit incidentele dubioase, cum ar fi atacarea cu focuri de armă a autocarului de campanie al PSD, pe data de 10 noiembrie 2008. Nu am mai urmărit cum a decurs ancheta asupra acestui episod desprins parcă dintr-un film polițist, dar simpla lui semnalare este foarte grăitoare în privința nivelului și calității culturii politice a liderilor români. Și atunci, ce valori să mai împărtășească electoratul, când „Liderul PSD Mircea Geoană a declarat că este posibil ca PSD să fi fost supravegheat în timpul acțiunii de campanie din Prahova de duminică și crede că atacul asupra autocarului a fost premeditat, fiind o încercare de a folosi violență în campanie. Geoană a făcut totodată un apel la politicieni să facă o campanie «curată» și «fără bani murdari», iar liderul PSD Ilfov a declarat că „S-a tras probabil cu o armă cu aer comprimat“?²¹

O altă „lecție“ frustă de civism democratic ofereau, pe 21 Octombrie 2008, liderii PD-L și PNL în momentele în care și-au depus la Biroul Electoral Municipal, candidaturile pentru colegiile din București. Foștii parteneri de Alianță au evitat să se întâlnească, în ciuda faptului că liberalii, prin vocea lui Ludovic Orban, au susținut că ar fi fost „un început de confruntare interesant“, anunța *NewsIn*.

Legat de influența sistemelor electorale asupra sistemelor de partide, dincolo de alianțe, trădări, regrupări de forțe (dar nici aspectul psihologic nu trebuie neglijat), în iulie 2008 PRM a provocat și un scandal politic privind atacarea

votului uninominal prin anunțul că va merge în instanță pentru suspendarea oricăror forme de executare a hotărârii de guvern prin care a fost aprobată delimitarea colegiilor uninominale pentru alegerea Camerei Deputaților și Senatului.

În urma inițiativei PRM, liderii politici s-au acuzat reciproc de susținere a demersului lansat de partidul lui Corneliu Vadim Tudor (pe 15 august 2008), astfel încât la alegerile din toamnă să nu se folosească sistemul de vot uninominal. Astfel, PD-L au acuzat PNL și PSD că sprijină demersul PRM, iar PNL și PSD au acuzat PD-L că ar fi făcut o înțelegere cu partidul lui Vadim Tudor în același scop.

Pe de altă parte, Traian Băsescu declară, pe 24 septembrie, în fața Parlamentului, că va conlucra cu orice guvern care nu este dependent de o oligarhie sau de interese de grup și care folosește creșterea economică pentru investiții, nu pentru interese politice conjuncturale, cu orice guvern care nu sacrifică interesele generațiilor viitoare.

În același timp președintele a făcut apel la clasa politică „să nu blocheze“ România în perioada electorală, când partidele își vor concentra eforturile asupra campaniei de autopromovare. „Actorilor politici“ li s-a atras politicos atenția că instituțiile statului trebuie să lucreze responsabil în interesul cetățeanului și nu în interesul unor partide, chiar dacă la 30 noiembrie sunt alegeri parlamentare.

Şeful statului a spus că se așteaptă ca în campania electorală să aibă loc confruntări între programe și politici care să răspundă provocărilor pe care România le va avea de înfruntat, problemele statului având nevoie de soluții realiste, „nu de promisiuni demagogice care riscă să pună în pericol și pașii înainte făcuți până acum“.

Salutând disponibilitatea președintelui Băsescu de a colabora cu orice guvern care e rezultatul voinței electorale, liderul PSD, Mircea Geoană, și-a exprimat atunci părerea că șeful statului nu va mai încălca normele Constituției și va numi un premier de la un partid care reușește să facă o majoritate, transmite *NewsIn*.

Mircea Geoană susținea că afirmațiile președintelui, potrivit cărora va conlucra cu orice guvern care nu este dependent de o oligarhie sau de interese de grup, sunt un semnal că acesta nu va mai repeta, după alegerile din toamnă, precedentul din 2004 și va numi de această dată premierul nu în funcție de preferințele proprii, ci de voința electoratului, altfel spus, „în spiritului Constituției noastre care arată foarte clar că președintele nu desemnează pe cine dorește, ci desemnează reprezentantul unei majorități care poate să asigure stabilitatea politică“.

Referitor la discursul despre „starea națiunii“ pe care l-a susținut șeful statului în fața Parlamentului, președintele PSD a spus că prin acest bilanț, Băsescu își însoșește la rându-i eșecurile și înfrângerea guvernării de dreapta. Totodată acesta a firmat că președintele a încercat fără succes să se detașeze de PD-L, încercând să ignore faptul că acest partid a fost doi ani la guvernare.

De aceea, mai multe voci susțin că schimbarea sistemului de votare nu rezolvă problemele de fond ale României.

Adrian Moraru, director de programe la Institutul de Politici Publice, spune că politicienii nu au ținut cont de faptul că oamenii își doreau de fapt un sistem uninominal majoritar în două tururi, aşa cum au votat la referendumul din 2007. „Oamenii au vrut să nu mai aleagă liste, dar au vrut și să fie ei cei care decid cine merge în Parlament. Prin acest sistem, cetățeanul votează o persoană și crede că o trimite în Parlament, dar a doua zi află că după redistribuire a ajuns altcineva. Oamenii sunt înselați: ei vor vota persoane, dar nu au nici un fel de decizie cât privește cine ajunge în Parlament în urma votului lor“.

Daniel Barbu a catalogat într-o declarație pentru NewsIn, noul sistem drept „o fraudă“ și o bătaie de joc. „Acesta nu este vot uninominal. Nu poți să ai aşa ceva și redistribuire. Ceea ce au făcut parlamentarii este o fraudă. O fraudă din partea inițiatorilor care au renunțat la prevederile inițiale, o prostie din partea celor care l-au votat“. Același specialist în științe politice susține că efectele acestui tip de scrutin, „original la fel ca democrația din România“ sunt extrem de imprevizibile, arătând că o persoană care candidează nu-și poate aprecia niciodată şansele de a accede în Parlament și că mecanismul de distribuire este plin de confuzii. Daniel Barbu a accentuat ideea că această imprevizibilitate nu ar fi existat dacă ar fi fost introdus un sistem testat, un uninominal adevărat, cuprins într-un sistem majoritar.

Până la urmă, partidele, ca să câștige, aleg candidații pentru un colegiu respectiv, spun specialiștii. „Ilieșcu va fi trimis de exemplu să candideze la Oltenița, deși el a reprezentat până acum Bucureștiul“, exemplifică sociologul Mircea Kivu, arătând că ipoteza că se va înlătura influența partidului asupra candidaților și înlocuirea ei cu influența electoratului, nu se confirmă.

Și Daniel Barbu este de aceeași părere. El sugerează, ca și în studiul teoretic citat aici, că unul din efectele uninomialului cu distribuire ar fi instaurarea unei partitocrații. „Partidele vor fi și mai puternice ca până acum. Ca să câștige un colegiu cu 50% înseamnă că trebuie să-și impună oameni capabili să facă asta“. De asemenea, el crede că partidele vor face înțelegeri prin care să-și împartă mandatele, apoi, „se vor coaliza unele împotriva altora, tot pentru a impune un candidat în favoarea altuia“.

Pe fondul acestor declarații trebuie să amintim că președintele Băsescu s-a pronunțat în favoarea modificării Legii fundamentale încă din vara lui 2005, când a pledat pentru un Parlament unicameral. Băsescu a reluat discuția despre modificarea Constituției și în vara lui 2006, când a spus că trebuie tranșată problema atribuțiilor care nu sunt delimitate de actualul text constituțional, în sensul că România trebuie să se decidă dacă vrea un regim prezidențial — în care șeful statului are mai multe părgii de putere la îndemâna decât acum — sau vrea regim parlamentar, în care Legislativul și primul-ministru conduc țara, în timp ce președintele este ales în Parlament, nu prin vot direct, și are rol doar de reprezentare. În campania ca urmare a suspendării sale, șeful statului a menționat printre obiectivele sale postreferendum uninominalul și revizuirea Constituției. Pentru uninominal, șeful statului a organizat un referendum simultan cu alegerile pentru Parlamentul European.

Votul uninominal este un tip de scrutin menționat în legislația sistemelor electorale, practicat în SUA și Marea Britanie. Acest tip de scrutin reprezintă modul de alegere direct al unor candidați individuali, opus sistemului de alegere pe liste întocmite de către partidele din viața politică a unui stat. Votul uninominal este un sistem de vot majoritar, se bazează pe o procedură majoritară (votul pe liste fiind un sistem proporțional) și este întâlnit și sub formula „*Căștigătorul ia totul*“. Principalele caracteristici ale acestui tip de vot constau în aceea că permite apariția unor guverne stabile ca urmare a majorității stabilite prin vot, dar și faptul că are drept consecință nereprezentarea segmentului de electorat care a votat candidatul învins. La acest nivel se poate face distincția între votul uninominal majoritar relativ cu un tur de scrutin și votul uninominal majoritar absolut cu două tururi de scrutin dacă în primul tur de scrutin nu sunt obținute 51% din voturi de către un candidat.

Scrutinul uninominal înseamnă că într-o circumscripție electorală se alege un singur mandat, iar alegătorul poate acorda un singur vot. Acest mod de votare poate fi realizat într-un singur tur (denumirea științifică este: sistem electoral majoritar cu scrutin uninominal într-un singur tur, situație în care candidatul care obține cele mai multe voturi, indiferent de numărul acestora, este declarat câștigător) sau în două tururi (caz în care este necesară obținerea majorității absolute a voturilor exprimate; dacă o asemenea majoritate nu este întrunită, se organizează un al doilea tur în care majoritatea simplă este suficientă). O alternativă a votului majoritar uninominal cu un tur este votul uninominal alternativ. În circumscripții electorale cu numai un loc, votanții trebuie să pună pe buletinul de vot toți candidații în ordinea descrescătoare a preferinței. Cel care întrunește majoritatea absolută ca primă preferință este ales câștigător. Dacă nici unul nu obține o astfel de majoritate, ultimul de pe listă este eliminat, iar voturile sale se împart celorlalți candidați urmând preferința a doua. Procedura se repetă până când unul dintre candidați reușește să obțină majoritatea absolută în calitate de primă preferință.

Pe scurt, votul uninominal este un mecanism de votare directă a unor candidați individuali și nu desemnarea în totalitate a unei liste fixe întocmită, pe baza unor criterii netransparente, de către un partid. Aceasta oferă o personalizare mai mare a votului, astfel încât alegătorii pot să opteze între candidaturi nominale și nu între liste, la întocmirea cărora nu au avut niciun cuvânt de spus și în care apar multe persoane necunoscute și fără valoare, din punctul lor de vedere.

Spre deosebire de scrutin, votul este mai degrabă o noțiune teoretică, care prezintă manifestarea opțiunii unei persoane într-o anumită privință (în general atunci când este vorba de alegerea unor reprezentanți) atunci când are de ales între mai multe variante.

Consilierul prezidențial Cristian Preda a declarat joi, 4 decembrie 2008, pentru *NewsIn*, că sistemul uninominal pe baza căruia s-au desfășurat alegerile de duminică nu poate fi apărat, având defecte fundamentale, și că este rodul unei colaborări „fructuoase“ între Pro Democrația și PNL: „În primul rând este vorba de un sistem inechitabil pentru că, e strigător la cer, straniu ca un sistem să per-

mită celui clasat pe locul trei să fie câștigător“. Consilierul prezidențial susține că acest sistem produce o „inegalitate flagrantă“ și din perspectiva relației dintre alegător și reprezentantul său. „Unii au căpătat mandat pe baza unui număr infim de voturi, iar alții nu au intrat în Parlament, deși aveau mii de voturi“. O altă inechitate a sistemului uninominal este faptul că legea a permis ca într-un singur colegiu, în Arad, să existe doi deputați, în timp ce în toate celelalte colegii există căte un singur deputat.

Pe de altă parte, Preda amintește faptul că legea nu prevede și posibilitatea electoratului de a vota prin corespondență, anticipat, pe modelul american sau electronic, fapt ce dezavantajază și partidele. Sistemul este, din perspectiva consilierului prezidențial, și o dezamăgire majoră pentru cetățean deoarece nu reflectă opțiunea populației, un candidat plasat pe locul trei poate câștiga mandatul în colegiu în care a candidat în defavoarea candidatului aflat pe locul întâi.

Legea actuală „a avantajat clar liberalii care, deși au obținut 50 de locuri întâi în colegii, au câștigat 93 de mandate. În schimb, toate celelalte partide au avut mai mulți candidați plasați pe locul întâi în colegii decât mandate obținute“, a declarat Cristian Preda.

În condițiile în care actualul sistem nu reușește să combine logica proporțională cu logica majoritară, specialistul susține că este nevoie de un sistem de vot clar, „sistemul proporțional clasic sau sistemul majoritar clasic în unul sau două tururi“. „E nevoie de un sistem clar care a produs în alte părți efecte concrete care pot alimenta predictibilitatea de care au nevoie partidele“, a afirmat Preda.²²

Biroul Electoral Central a anunțat pe 4 decembrie 2008 rezultatele oficiale ale alegerilor din 30 noiembrie. Astfel, PD-L are trei mandate în plus față de PSD, în Parlament. Alianța PSD+PC, PNL și UDMR sunt partidele care vor alcătui următorul Parlament.

La Camera Deputaților PD-L a obținut 115 mandate, Alianța PSD+PC a obținut 114 mandate de deputat, PNL 65, UDMR 22 de mandate, iar minoritățile, altele decât cea maghiară, 18 mandate.

La Senat, PD-L a obținut 51 de mandate, Alianța PSD+PC 49, în timp ce PNL a obținut 28 și UDMR 9 mandate.

În total sunt 334 de deputați și 137 de senatori.

Rezultatele oficiale anunțate de BEC au fost confirmate și de rezultatele calculate de partidele politice.

Crin Antonescu a subliniat că „singurul partid autentic de dreapta e PNL“ și că mandatul conducerii partidului, la negocierile pentru formarea unei majorități parlamentare în vederea guvernării, este să poarte discuții „doar pe baza elementelor de program și de doctrină“. El a precizat că PNL va discuta — “atât cât vom discuta“ — pe baza acestui mandat atât cu partidele parlamentare din România, cât și cu președintele Traian Băsescu, la consultările de la Cotroceni.

La aceeași dată, liberalii erau la un pas de a intra în opozиie, după ce în ultimele ore liderii PSD și PD-L au dat semnale clare că ar putea face o guvernare comună.²³

Prezentarea acestor date, rezultate, declarații și opinii aparținând acelora antrenați în jocul politic, cât și comentatorilor fenomenului se constituie într-o tentativă de răspuns la întrebările asumate la începutul acestui articol.

NOTE

¹ Aici absenteismul nu indică neîncrederea populației în sistem sau dezamăgirea, reacția tacită de indiferență față de soarta unei clase politice ce a înșelat așteptările cetățenilor. Într-o țară recent ieșită dintr-un regim politic în care votul unor conducători impuși era formal și obligatoriu, acest comportament electoral poate exprima la fel de bine și un gest de administrare a propriei libertăți politice după cum fiecare crede de cuviință, fie siguranță că sistemul a început să funcționeze atât de bine, încât nu mai este nevoie să fie împins înainte de toți cei „apăi” pentru a face aceasta.

² Richard Rose, *Learning to support new regimes in Europe*, în *Journal of Democracy*, Number 3, July 2007, pp. 116; 124.

³ Daniel Barbu, *De la partidul unic la partitocrație*, în Jean-Michel de Waele (editor), *Partidele politice în Europa centrală și de est*, traducere din franceză de Ramona Coman, Ana Maria Dobre, Dorina Iuga și Ninuca Pilat, București, Humanitas, 2003, p. 253.

⁴ Apud Salvo Mastellone, *Istoria democrației în Europa. Din secolul al XVIII-lea până în secolul XX*, Traducere de Bogdan M. Popescu și Gheorghe Lencan Stoica, București, Editura ANTET, 2006, pp. 218-219.

⁵ *Ibidem*, p. 219.

⁶ Daniel Barbu, *op. cit.*, p. 253.

⁷ Termenul îi aparține lui Mauro Calise, *The Italian Partocracy: Beyond President and Parliament*, apud Daniel Barbu, *op. cit.*, p. 270.

⁸ *Ibidem*, p. 259.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ „E greu să dai un nume acestui regim, căruia fondatorii săi constituționali i-au lăudat în primul rând caracterul eclectic; avem probabil de-a face, aşa cum sugera Giovanni Sartori, cu un regim parlamentar, care a vrut să păstreze în sănul său, într-un mod oarecum incoherent, câteva urme ale Constituției celei de-a V-a Republici Franceze” — Cristian Preda, *Sistemul de partide și familiile politice din România postcomunistă*, în *Partide politice și democrație în Europa centrală și de est*, *op. cit.*, p. 273.

Privitor la instituționalizarea regimului democratic postcomunist român, Aristide Cioabă preferă termenul de „regim de aparență semiprezidențială” deoarece, potrivit Constituției din 1991, „desi prezintă caracteristici care sunt comune atât sistemului parlamentar, cât și celui semiprezidențial, raporturile dintre președinte, prim-ministrul, guvern și parlament conturează o formulă care se apropie din punct de vedere juridic și funcțional mai mult de sistemul parlamentar decât de cel semiprezidențial. Și aceasta în ciuda faptului că principala sursă de inspirație în elaborarea Constituției din 1991 a fost în mod evident constituția Republiei a V-a franceze, care era considerată drept prototipul sistemului semiprezidențial” — Aristide Cioabă, *Sistemul politic român. Profil instituțional*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2007, p. 287.

¹¹ Cristian Preda, *op. cit.*, p. 273. Așa cum afăm din lucrarea cercetătorului Aristide Cioabă, *Sistemul politic român*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2007, p. 87 :“Metoda d'Hondt constă în împărțirea succesivă a totalului voturilor obținute de către fiecare listă de partid cu 1, 2, 3, 4 și.m.d. până la limita numărului de mandate care se repartizează într-o circumscripție. Cătările obținute se ordonează crescător, până la cel corespunzător numărului de mandate care urmează să fie distribuite (vezi David M. Farrell, *Electoral Systems. A Comparative Introduction*, 2001).

¹² Cristian Preda, *op. cit.*, p. 294.

¹³ *Ibidem*, p. 279.

¹⁴ Richard Rose, *Learning to support new regimes in Europe*, în *Journal of Democracy*, *op. cit.*, p. 111.

¹⁵ G. Eyal, I. Szelenyi, E. Townsley, *Capitalism fără capitaliști. Noua elită conducătoare din Europa de Est*, în românește de Ionel Nicu Sava și Cristian Mihail Miehs, București, Editura Omega, 2001, p. 9.

¹⁶ Sursa: *Gardianul*, 2 decembrie, 2008.

¹⁷ Daniel Barbu, *op. cit.*, p. 254.

¹⁸ „(1)Reprezentarea proporțională conduce la formarea mai multor partide independente...; (2) sistemul majoritar cu două tururi de scrutin tinde spre formarea mai multor partide care sunt aliate unul cu altul...; (3) regula pluralității tinde să producă un sistem cu două partide” — Maurice Duverger, *Political Parties*, 1951,

apud Duverger's Law : Forty Years Later, in *Electoral laws and their political consequences*, Editors Bernard Grofman, Arend Lijphard, Agathon Press, Inc. New York, p. 70; Giovanni Sartori, *The Influence of Electoral Systems: Faulty Laws or Faulty Method?*, în *Electoral Laws*, op. cit., p. 43.

Pă scurt, „Legea este că majoritatea simplă, cu un sistem de scrutin unic, favorizează sistemul cu două partide“ — *Oxford Dictionar de Politică*, coordonat de Iain McLEAN, traducere și glosar de Leonard Gavrilu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 245.

¹⁹ Sursa: ROL.ro, 1 decembrie, 2008.

²⁰ Sursa: ROL.ro, 30 noiembrie, 2008.

²¹ Sursa: ROL.ro, 10 noiembrie, 2008.

²² Sursa Rol.ro, 4 decembrie 2008.

²³ *Ibidem*.